

Development of Accounting Management for temples in Nakhon Sawan Province under the Supervision of the Nakhon Sawan Provincial Office of Buddhism

Sairung Thongthiang¹, Sukanyanat Opsin² and Phrakrunivitsinlkhan³

Received: April 09, 2025

Revised: December 24, 2025

Accepted: December 29, 2025

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the level of accounting management for temples in Nakhon Sawan Province under the supervision of the Nakhon Sawan Provincial Office of Buddhism based on Iddhipadadhamma; 2) to analyze the relationship between Iddhipadadhamma and the accounting management for temples in Nakhon Sawan Province under the supervision of the Nakhon Sawan Provincial Office of Buddhism; and 3) to propose guidelines for developing the accounting management for temples in Nakhon Sawan Province under the supervision of the Nakhon Sawan Provincial Office of Buddhism based on Iddhipadadhamma. This was a mixed-methods research. For quantitative research, the study population consisted of temple affairs managers or temple accountants of 820 temples in Nakhon Sawan Province. The sample size was calculated using Taro Yamane's formula, resulting in a sample of 269 temples. Data

¹ Nakhon sawan Provincial Office of Buddhism

²⁻³ Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: rungb2529@gmail.com

was collected using questionnaires and analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson correlation coefficient. The sampling method used was purposive sampling, selecting from the number of temples in Nakhon Sawan province whose temple affairs managers or temple accountants responded to the questionnaire. The sample size was determined to ensure data distribution relative to the population proportions, using stratified sampling based on Sangha Administrative Zones. And qualitative research used interviews with 17 key informants. The research findings revealed that 1) the overall accounting management of temples in Nakhon Sawan Province was at a high level; 2) Iddhipadadhamma had a very strong positive correlation with the accounting management of temples in Nakhon Sawan Province, with a statistical significance level (r) of (0.93**) at the 0.01** level; 3) for developing the accounting management of temples in Nakhon Sawan Province based on Iddhipadhamma, the abbots and temple affairs managers should plan the accounting process to comply with relevant regulations and laws, set clear goals and work methods, pay attention to accuracy, constantly check and evaluate the results, and collaboratively find solutions and improvements, if problems or obstacles were encountered, using Iddhipadhamma, which consisted of Chanda (desire), Viriya (effort), Citta (mindfulness), and Vimangsa (investigation).

Keywords: development, temple accounting, Iddhipadhamma

การพัฒนาการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอธิปไตยธรรม

สายรุ้ง ทองเที่ยง⁴, สุกัญญาณัฐ อบสิน⁵ และพระครูนิวิฐศีลขันธ⁶

Received: April 09, 2025

Revised: December 24, 2025

Accepted: December 29, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอธิปไตยธรรม 2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอธิปไตยธรรม และการบริหารจัดการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอธิปไตยธรรม

ระเบียบวิจัยเป็นแบบผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ไวยาวัจกร หรือ ผู้ทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 820 วัด นำมาคำนวณขนาดตัวอย่างด้วยสูตรของทาโร ยามาเน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 269 วัด โดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ใช้หลักการสุ่มแบบเจาะจง จากจำนวนวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งไวยาวัจกร หรือผู้ทำบัญชีของวัดเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ข้อมูลมีลักษณะกระจาย สัมพันธ์กับสัดส่วนของประชากร โดยสุ่มแบบแบ่งชั้นตามเขตการปกครองคณะสงฆ์

⁴ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์; Nakhon sawan Provincial Office of Buddhism

⁵⁻⁶ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: rungb2529@gmail.com

และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูปหรือคน ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) หลักอิทธิบาทธรรมมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก (r) เท่ากับ (0.93^{**}) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01^{**} 3) แนวทางการพัฒนาการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาทธรรม เจ้าอาวาสและไวยาวัจกรวัด ควรวางแผนการจัดทำบัญชีให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กำหนดเป้าหมาย วิธีการปฏิบัติงานให้ชัดเจน เอาใจใส่ ตรวจสอบความถูกต้องอยู่เสมอ และประเมินผล หากพบปัญหา อุปสรรค ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปรับปรุง โดยยึดหลักอิทธิบาทธรรมในการจัดทำบัญชี ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา

คำสำคัญ: การพัฒนา, การจัดทำบัญชีวัด, อิทธิบาทธรรม

บทนำ

กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ข้อที่ 6 กำหนดให้เจ้าอาวาสจัดให้ไวยาวัจกร หรือผู้จัดประโยชน์ของวัดซึ่งเจ้าอาวาสแต่งตั้งทำบัญชีรับจ่ายเงินของวัด และเมื่อสิ้นปีปฏิทินให้ทำบัญชีเงินรับจ่าย และคงเหลือ ทั้งนี้ให้เจ้าอาวาสตรวจตราดูแลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และถูกต้อง ซึ่ง “ไวยาวัจกร” หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิตยภัต และจะมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาจัดการทรัพย์สินของวัดได้ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นหนังสือ (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2536) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะเป็นผู้ดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์และรัฐ โดยทำนุบำรุงส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้การอุปถัมภ์คุ้มครอง และส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนาดูแล รักษาจัดการศาสนสมบัติ ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้ตระหนักถึงการสร้างความโปร่งใสของวัดในด้านการเงิน จึงได้ร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดที่เกี่ยวกับการตรวจสอบทรัพย์สินของวัดเป็น 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ตัวชี้วัด เรื่องการจัดทำรายงานทางการเงินของวัด (บัญชีรายรับ-รายจ่าย) ตามแบบที่กำหนด 2) ตัวชี้วัด เรื่องจำนวนวัดที่มีฐานข้อมูลศาสนสมบัติของวัดและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัดครบถ้วน (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม,

2560) เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ได้กำหนดให้เป็นตัวชี้วัด ตามหลักความโปร่งใส และเป็นไปตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ข้อ 8 ให้กรมการศาสนากำหนดแบบทะเบียน บัญชี แบบสัญญา และแบบพิมพ์อื่น ๆ และให้คำแนะนำการปฏิบัติแก่วัดเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามกฎกระทรวงนี้

ตามมติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 25/2560 เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2560 สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคมมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนดมาตรการกำกับ ดูแล และตรวจสอบการใช้จ่ายเงินบริจาคของทุกศาสนาให้ถูกต้อง เหมาะสม และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการบริจาคเพื่อป้องกันการนำเงินดังกล่าวไปใช้ หรือสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้กำหนดเกณฑ์การประเมิน ส่วนราชการตามมาตรการปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยกำหนดตัวชี้วัดที่ 3 ความสำเร็จของการพัฒนาระบบการรายงานทางการเงินของวัด ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัดย่อย คือ 3.1) ร้อยละของวัดที่มีข้อมูลรายงานบัญชีรายรับ-รายจ่าย ร้อยละของวัดที่มีข้อมูลรายงานบัญชีรายรับ-รายจ่ายซึ่งกำหนดให้ทุกวัดจัดส่งรายงานบัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำปีให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (ร้อยละ 100) มีเป้าหมายจำนวนวัดรวมทั้งสิ้น 40,538 วัด 3.2) ความสำเร็จของการพัฒนาระบบบัญชีมาตรฐานสำหรับวัด ซึ่งวัดความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนพัฒนาระบบบัญชีมาตรฐานสำหรับวัด 7 ขั้นตอน การรวบรวมรายงานการเงินของวัด โดยให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เป็นผู้ชี้แจงรูปแบบรายงานติดตาม และรวบรวมข้อมูลตามแบบ สรุบบัญชีรายรับ-รายจ่ายของวัด ภายในจังหวัด และจัดทำแบบสรุปรายชื่อวัดที่ส่งรายงานการเงินส่งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้สรุปผลการดำเนินการตามตัวชี้วัด ดังนี้ ตัวชี้วัดที่ 3.1 ร้อยละของวัดที่มีข้อมูลรายงานบัญชีรายรับ-รายจ่าย การรวบรวมรายงานการเงินของวัดได้รับความร่วมมือจากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ในการชี้แจงรูปแบบรายงานติดตาม และรวบรวมข้อมูลตามแบบ “สรุบบัญชีรายรับ-รายจ่าย” จากวัดภายในจังหวัด และจัดทำแบบสรุปรายชื่อวัดที่ส่งรายงานการเงินส่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อสรุปและรายงานสำนักงาน

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ภายในเดือน สิงหาคม 2560 ปรากฏว่า ณ วันที่ 28 สิงหาคม 2560 มีวัดส่งรายงานการเงินได้ตามกำหนดเวลา จำนวน 28,057 วัด คิดเป็นร้อยละ 69.21 ต่ำกว่าเป้าหมาย สาเหตุหนึ่งเกิดจากหลายจังหวัดประสบอุทกภัย จึงเป็นอุปสรรคในการจัดทำรายงานการเงินของวัดและการรวบรวมข้อมูลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และหลังจากส่งรายงานให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) มีวัดส่งรายงานเพิ่มเติม ณ วันที่ 30 กันยายน 2560 รวมจำนวนที่ส่งรายงานการเงินทั้งสิ้น 29,536 วัด คิดเป็นร้อยละ 72.86 (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2560) ซึ่งยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดในตัวชี้วัด โดยปัญหาของวัดในการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ส่วนใหญ่เจ้าอาวาสขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการดูแลทรัพย์สินและศาสนสมบัติวัดมักจะบริหารจัดการแต่เพียงผู้เดียว ไม่ได้มีการกระจายอำนาจหรือแบ่งหน้าที่ให้พระสงฆ์หรือกรรมการวัดอย่างชัดเจน กรรมการวัดที่เข้ามาช่วยเหลือกิจการดูแลทรัพย์สินของวัดและศาสนสมบัติวัดส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความชำนาญในด้าน การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย วัดในเขตชนบทมักจะได้รับอิทธิพลจากกรรมการวัดในพื้นที่ วัดที่มี ทรัพย์สินรายได้จำนวนมาก มักจะมีผู้มีอิทธิพลเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ การจัดสรรผลประโยชน์ ของวัดบางส่วนยังไม่เหมาะสม และไม่ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของคณะสงฆ์และมหาเถรสมาคม การบริหารจัดการดูแลทรัพย์สินและศาสนสมบัติของวัด เจ้าคณะปกครองไม่ได้เข้มงวดและขาดการ ตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง (พระครูสุภากิจจานุการ, ปรัชญา บุตรสะอาด และวรพจน์ ก้องเสนาะ, 2567) การบริหารจัดการทรัพย์สินและครุภัณฑ์ของวัดยังไม่เป็นระบบ ขาดการรายงานข้อมูลบัญชี แก่คณะกรรมการวัด และขาดการพัฒนาและการฝึกอบรมในการจัดทำบัญชีวัด (พระครูปฐมสุตากร, 2565)

เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทางการเงินจะต้องมีความรู้ ความสามารถ และเข้าใจในหลักของการจัดทำบัญชี รวมถึงไว้วางใจเป็นบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานด้านบัญชี จึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำบัญชี ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ และเอาใจใส่งานในหน้าที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงหลักแห่งการจัดการ ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาในการทำงานซึ่งสามารถทำให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพ คือ หลักกสิกรรมคุณธรรม คุณธรรมที่นำซึ่งความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ ในสิ่งนั้น 2) วิริยะ ความเพียรพยายามในสิ่งนั้น 3) จิตตะ การเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้นไม่วางธุระ

4) วิมังสา การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น เป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้นำไปประพฤติปฏิบัติจนประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายในสิ่งที่ทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการงานเป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ เป็นเครื่องประกอบในการบำเพ็ญเพียรในทางพระพุทธศาสนาเป็นหนทางแห่งการแสวงหาความจริงของชีวิต ดังนั้น ฉันทะ และวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความมั่นใจในการที่จะเผชิญหน้ากับปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน และมีจิตตะ กับวิมังสา เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยในการเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (วลีขันธ์พล กุลพรม, 2559)

ในปัจจุบันการบริหารจัดการทางการเงินและการจัดทำบัญชีของวัดยังคงประสบปัญหาหลายประการ เช่น การบันทึกรายรับ - รายจ่ายที่ไม่เป็นระบบ ขาดมาตรฐานในการจัดทำบัญชี การรายงานผลทางการเงินไม่ครบถ้วน หรือส่งล่าช้า ทำให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ไม่สามารถติดตาม ตรวจสอบ และรวบรวมข้อมูลทางการเงินของวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังส่งผลกระทบต่อความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แม้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจะได้กำหนดตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการบัญชีของวัดไว้อย่างชัดเจน และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) จะกำหนดแนวทางการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ แต่การนำไปปฏิบัติในระดับพื้นที่ยังมีข้อจำกัด ทั้งด้านบุคลากร ความรู้ ความเข้าใจ และแรงจูงใจของผู้ปฏิบัติในวัด และหน่วยงานกำกับดูแล ดังนั้น การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาทธรรม” จึงมุ่งศึกษาปัญหาและหาแนวทางในการพัฒนาการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายของวัดให้เกิดประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมเป็นกรอบแนวคิดในการเสริมสร้างแรงจูงใจ ความเพียร และความตั้งใจของผู้ปฏิบัติงาน ทั้งฝ่ายวัด และหน่วยงานกำกับดูแล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาทธรรม

2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับการบริหารจัดการทำบุญของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการทำบุญของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาทธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาสังเคราะห์จากหลักอิทธิบาทธรรม ประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจ รักใคร่ เต็มใจ ความกระตือรือร้นในการพัฒนาการบริหารจัดการทำบุญของวัด 2) วิริยะ ความเพียรพยายาม ความอดุสาหะ ความอดทน และการพัฒนาการบริหารจัดการทำบุญของวัด 3) จิตตะ ความเอาใจใส่ และมีใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ มีความรับผิดชอบ และ 4) วิมังสา การตรวจสอบ การพิจารณาไตร่ตรอง และสามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ และจากแนวคิดทฤษฎีวงจรบริหารงานคุณภาพ (PDCA) โดยประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การวางแผน (Plan) 2) การปฏิบัติตามแผน (DO) 3) การตรวจสอบ (Check) และ 4) การดำเนินงานหรือปรับปรุงให้เหมาะสม (Action) เพื่อนำมาวิเคราะห์และกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างวัดในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 820 วัด ทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 269 วัด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaires) ที่มีค่าความเที่ยงตรงระหว่าง 0.6-1.0 ทุกข้อ และมีค่าความเชื่อมั่น 0.856 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับทดสอบสมมติฐานวิเคราะห์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) และวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้หลักการสุ่มแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากจำนวนวัดในจังหวัดนครสวรรค์

ซึ่งไวยาวัจกรหรือผู้จัดทำบัญชีของวัดเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็นสัดส่วน โดยพิจารณาจากจำนวนวัด เพื่อให้ได้ข้อมูลมีลักษณะกระจาย ให้สัมพันธ์กับสัดส่วนของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ โดยทำแบบสุ่มแบบแบ่งชั้นตามจำนวนของวัดในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ ทั้ง 15 อำเภอ ประกอบด้วย 1) อำเภอเก้าเลี้ยว จำนวน 8 วัด 2) อำเภอโกรกพระ จำนวน 8 วัด 3) อำเภอชุมตาบง จำนวน 4 วัด 4) อำเภอชุมแสง จำนวน 18 วัด 5) อำเภอดงทับฟ้า จำนวน 16 วัด 6) อำเภอดงคางสี จำนวน 30 วัด 7) อำเภอท่าตะโก จำนวน 19 วัด 8) อำเภอบรรพตพิสัย จำนวน 25 วัด 9) อำเภอพยุหะคีรี จำนวน 15 วัด 10) อำเภอไพศาลี จำนวน 20 วัด 11) อำเภอเมืองนครสวรรค์ จำนวน 30 วัด 12) อำเภอแม่เปิน จำนวน 4 วัด 13) อำเภอแม่วงก์ จำนวน 22 วัด 14) อำเภอลาดยาว จำนวน 28 วัด และ 15) อำเภอหนองบัว จำนวน 22 วัด

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ชนิดปลายเปิด (Open-Ended Questions) ที่สร้างตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ถูกเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ จำนวน 17 รูป/คน ประกอบด้วย เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ จำนวน 3 รูป, เจ้าอาวาส จำนวน 4 รูป, ผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 2 คน, นักวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 2 คน, นักวิชาการศาสนา จำนวน 2 คน, และผู้ตรวจบัญชี/ผู้จัดทำบัญชีของวัด จำนวน 4 รูป/คน เพื่อรวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริง โดยนำมาเรียบเรียง ตรวจสอบและตีความสามารถอธิบายสนับสนุนหรือเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจ และการเสนอแนะข้อคิดเห็นในแนวทางการพัฒนาหรือเพิ่มเติมความรู้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นฆราวาส คิดเป็นร้อยละ 46.50 ส่วนใหญ่อายุอยู่ระหว่าง 46 - 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 47.60 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ระดับ ปวส./ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 33.10 ตำแหน่งของผู้ทำบัญชีส่วนใหญ่เป็นไวยาวัจกร คิดเป็นร้อยละ 35.30

และประสบการณ์การทำบัญชีของวัดส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำบัญชีระหว่าง 5 - 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.10

1. การบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาทธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน มีค่าเฉลี่ยเรียงจากมากไปน้อย เป็นดังนี้

ด้านการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่) ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.56), ด้านวิมังสา (การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญห) ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.62), ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายาม) ($\bar{X} = 4.19$, S.D. = 0.59), และด้านฉันทะ (ความพอใจ) ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.60) ตามลำดับ

ด้านการบริหารจัดการ พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับดังนี้ ด้านที่มีระดับความเห็นมากที่สุด ได้แก่ ด้านการปฏิบัติตามแผน (DO) ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.63) รองลงมา ได้แก่ ด้านการตรวจสอบ (Check) ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.59) และด้านที่มีระดับความเห็นน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านการวางแผน (Plan) ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = 0.58)

2. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหลักอิทธิบาทธรรมกับการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า หลักอิทธิบาทธรรม มีความสัมพันธ์กับการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าความสัมพันธ์ในทางบวก มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้อยตามกันเป็นคู่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก ($r = 0.93$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่าคู่ของด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่) และด้านวิมังสา (การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญห) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับด้านการปฏิบัติตามแผน มีค่าความสัมพันธ์สูงที่สุด ($r = 0.87$) รองลงมาคือ คู่ของด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่) กับด้านการดำเนินงานหรือปรับปรุงให้เหมาะสม มีค่าความสัมพันธ์อยู่ที่ ($r = 0.84$) และค่าที่น้อยที่สุดคือ คู่ของด้านฉันทะ (ความพอใจ) กับด้านการดำเนินงานหรือปรับปรุงให้เหมาะสม มีค่าความสัมพันธ์อยู่ที่ ($r = 0.69$)

ตารางที่ 1 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับการบริหารจัดการทำบุญของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลัก PDCA

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับการบริหารจัดการทำบุญของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ตามหลัก PDCA					
	Y1	Y2	Y3	Y4	Yรวม
X1	0.75**	0.82**	0.83**	0.69**	0.83**
X2	0.74**	0.80**	0.73**	0.76**	0.81**
X3	0.83**	0.87**	0.82**	0.84*	0.90**
X4	0.80**	0.87**	0.76**	0.83**	0.88**
Xรวม	0.84**	0.91**	0.85**	0.84**	0.93**
ผลรวมทั้งหมด			Pearson Correlation(r) = 0.93**. Sig. = 0.00		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรม มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการทำบุญของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์

ค่าความสัมพันธ์ระหว่างหลัก อิทธิบาทธรรมมีความสัมพันธ์กับ การบริหารจัดการทำบุญของวัด ในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแล ของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นครสวรรค์	ค่าความสัมพันธ์		
	Pearson correlation (r)	Sig	ระดับความสัมพันธ์
หลักอิทธิบาทธรรม	0.93**	0.00	มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการทำบุญของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาทธรรม ควรมีการ

พัฒนา 1) ด้าน Plan (วางแผน) คือ เจ้าอาวาส และไวยาวัจกรของวัด ควรกำหนดแผนการจัดทำบัญชีของวัดให้เป็นไปตามระเบียบ มติมหาเถรสมาคม และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน เพื่อให้สอดคล้องกับตัวชี้วัดของการพัฒนาการบริหารจัดการระบบบัญชีทางการเงินของวัด 2) ด้าน Do (การปฏิบัติ) คือ เจ้าอาวาส และไวยาวัจกรของวัด ควรมีความรับผิดชอบ เอาใจใส่ ตรวจสอบความถูกต้องของเอกสาร การบันทึกรายการจ่าย และรับเงิน จัดบันทึกปัญหา อุปสรรคประจำวันที่พบ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานครั้งต่อไป 3) ด้าน Check (การตรวจสอบ) คือ เจ้าอาวาส และไวยาวัจกรของวัด ควรตรวจสอบการลงบันทึกบัญชีรายรับรายจ่ายของวัดอย่างสม่ำเสมอให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และถูกต้อง 4) ด้าน Action (ด้านการดำเนินงานหรือปรับปรุงให้เหมาะสม) คือ เจ้าอาวาส และไวยาวัจกรของวัด ควรติดตามและประเมินผลการจัดทำบัญชีของวัด ตรวจสอบปัญหา อุปสรรค เพื่อหาแนวทางแก้ไขและนำมาปรับปรุงแผนการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของวัดให้มีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาทธรรม” จึงนำข้อค้นพบสำคัญมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การบริหารจัดการทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาทธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับความเห็นมากที่สุด ได้แก่ ด้านจิตตะ แสดงให้เห็นว่าไวยาวัจกรวัดบริหารงานสอดคล้องกับหลักอิทธิบาทธรรมดังกล่าว โดยการประยุกต์ใช้หลักจิตตะที่มีระดับคะแนนสูงที่สุด เนื่องจากไวยาวัจกรมีความมุ่งมั่น และเอาใจใส่ที่จะปฏิบัติงานด้านการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายให้กับวัด รองลงมา คือด้านวิมังสา แสดงให้เห็นว่าไวยาวัจกรของวัดให้ความสำคัญด้านการประเมินผลการดำเนินงานและปรับปรุงแนวทาง วิธีการปฏิบัติงานตามข้อเสนอแนะจากผู้ตรวจสอบบัญชี และได้ประยุกต์ใช้หลักวิริยะ ในการจัดทำบัญชีของวัดส่งผลให้ไวยาวัจกรหรือผู้ทำบัญชีของวัดพยายามใช้ความรู้ในการจัดทำบัญชีอย่างเต็มความสามารถ และด้านฉันทะ ซึ่งมีการประยุกต์ใช้น้อยที่สุด แต่ในภาพรวมยังคงอยู่ในระดับมาก

แสดงให้เห็นว่าไวยาวัจกรวัดมีความพอใจที่จะปฏิบัติงานด้านการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของวัดด้วยความเต็มใจ และพอใจที่จะปฏิบัติตามระเบียบ ข้อกฎหมายของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ขณะที่ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นต่อการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของธีรวัฒน์ เจริญผล และคณะ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การนำหลักอิทธิบาทธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงานของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ว่าการอำเภอแลานสกา อำเภอแลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลวิจัยพบว่า ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ มีการนำหลักอิทธิบาทธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงานที่ว่าการอำเภอแลานสกา อำเภอแลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก แนวทางการส่งเสริมการนำหลักอิทธิบาทธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ด้านวิริยะ ความเพียรในการปฏิบัติงาน คือ การมอบหมายหน้าที่ให้ทั่วถึงทุกภาคส่วนทั้งท้องถิ่น และท้องที่ สำหรับประเด็นที่ผู้จัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของวัดต้องมีการพัฒนา ก็คือ ด้าน ฉันทะ (ความพอใจ) ผู้จัดทำบัญชีของวัด ต้องมีความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ และพร้อมที่จะเรียนรู้งานตามกฎระเบียบและหลักเกณฑ์ในการดำเนินงานจัดทำบัญชีเพื่อบรรลุผลสำเร็จ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระบุญเพ็ง สิทธิวงษา (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสี้อ อำเภอกุมวปี จังหวัดอุดรธานี” ผลวิจัยพบว่า แนวทางการใช้หลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ด้านฉันทะ บุคลากรต้องมีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ และใช้ความคิดในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นอย่างรอบคอบด้านวิริยะ บุคลากรต้องมีความจริงใจและมุ่งมั่นในการบริหารจัดการท้องถิ่น ด้านจิตตะ บุคลากรต้องมีความเสียสละและตั้งใจในการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และด้านวิมังสา บุคลากรต้องใช้สติในการควบคุมอารมณ์ และพิจารณาในการบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมาย เพื่อเสริมสร้างลักษณะนิสัยในทางบวกและร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักอิทธิบาทธรรมกับการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01** มีความสัมพันธ์เชิงบวก อยู่ในระดับสูงมาก ($r = 0.93^{**}$) เมื่อพิจารณาเป็นรายคู่เรียงตามค่าความสัมพันธ์สูงที่สุด ดังนี้

1) หลักอิทธิบาทธรรม ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่) และด้านวิมังสา (การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไข ปัญหา) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้ การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ด้านการปฏิบัติตามแผน (Do) อยู่ในระดับสูงมาก ($r = 0.87^{**}$) เท่ากันทั้งสองด้าน 2) หลักอิทธิบาทธรรม ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ด้านการดำเนินงาน หรือปรับปรุงให้เหมาะสม (Action) อยู่ในระดับสูงมาก ($r = 0.84^{**}$) 3) คู่ที่มีความสัมพันธ์ระดับ น้อยที่สุด คือ หลักอิทธิบาทธรรม ด้านฉันทะ (ความพอใจ) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการบริหาร การจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนครสวรรค์ ด้านการดำเนินงานหรือปรับปรุงให้เหมาะสม (Action) อยู่ในระดับสูง ($r = 0.69^{**}$) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า หลักอิทธิบาทธรรม ในภาพรวมมีความสัมพันธ์กับ การพัฒนาการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก ($r = 0.93^{**}$) จึงยอมรับ สมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอาณัฐ กตปุญโญ (เทียนนาวา) (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการบริหารงานตามหลักอิทธิบาทธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล สะเตียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์” ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาการบริหารงานตามหลัก อิทธิบาทธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลสะเตียงอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ในหลักอิทธิบาทธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = 0.57) และการพัฒนาการบริหารงานตามหลัก อิทธิบาทธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลสะเตียงอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ในหลักการ บริหารงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 0.69) 2) ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า หลักอิทธิบาทธรรมส่งผลต่อการพัฒนาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลสะเตียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับ ความสัมพันธ์กันมาก กล่าวคือ เมื่อบุคลากรนำหลักอิทธิบาทธรรมมาใช้มากขึ้นจะส่งผลต่อการ พัฒนาการบริหารงานขององค์กรมากขึ้น จึงยอมรับสมมติฐาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาขวัญชัย อดิชาโต (หนูจันทร์) (2566) ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริม ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร สำนักงานเขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย

พบว่า หลักอิทธิบาทธรรมมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร สำนักงานเขต บางกะปิ กรุงเทพมหานคร ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมี ความสัมพันธ์ ในระดับที่สูงมาก กล่าวคือ เมื่อบุคลากรปฏิบัติงานโดยบูรณาการเข้ากับหลักอิทธิบาทธรรม การปฏิบัติงานก็จะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้ การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาทธรรม และหลักการบริหาร PDCA ควรมีการพัฒนา 1) ด้านการวางแผน (Plan) ควรมีการประยุกต์ควบคู่ กับหลักอิทธิบาทธรรมด้านความเอาใจใส่ (จิตตะ) และด้านการใช้ปัญญาแก้ไขปัญห (วิมังสา) คือ ไวยาวัจกร เจ้าอาวาสวัด ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชีของวัด และผู้มีหน้าที่ตรวจสอบบัญชี รายรับรายจ่ายของวัด ควรมีความเอาใจใส่ที่จะวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย 2) ด้านการปฏิบัติตามแผน (Do) ควรมีการประยุกต์ควบคู่กับหลักอิทธิบาทธรรมด้านความเอาใจใส่ (จิตตะ) และด้านการใช้ปัญญาแก้ไขปัญห (วิมังสา) คือ ไวยาวัจกร เจ้าอาวาสวัด ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการจัดทำบัญชีของวัด และผู้มีหน้าที่ตรวจสอบบัญชีรายรับรายจ่ายของวัดควรมีความเอาใจใส่ ในการจัดทำบัญชีให้เป็นไปตามแผน และวิธีการปฏิบัติงาน ให้เป็นไปตามรูปแบบการจัดทำบัญชี หากการดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ ควรเร่งดำเนินการปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดทำ บัญชีทางการเงินของวัดให้ชัดเจน 3) ด้านการตรวจสอบ (Check) ควรมีการประยุกต์ควบคู่กับหลัก อิทธิบาทธรรมด้านความพอใจ (ฉันทะ) และด้านความเอาใจใส่ (จิตตะ) คือ ไวยาวัจกร เจ้าอาวาสวัด ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชีของวัด ควรตรวจสอบบัญชีรายรับรายจ่าย ของวัดอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ 4) ด้านการดำเนินงานหรือปรับปรุงให้เหมาะสม (Action) ควรมีการ ประยุกต์ควบคู่กับหลักอิทธิบาทธรรมด้านความเอาใจใส่ (จิตตะ) และด้านการใช้ปัญญาแก้ไขปัญห (วิมังสา) คือ ไวยาวัจกร เจ้าอาวาสวัด ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชีของวัด และผู้มีหน้าที่ ตรวจสอบบัญชีหากพบปัญหาหรือข้อผิดพลาด ให้จดบันทึกปัญหา อุปสรรคประจำวันที่พบเจอ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานครั้งต่อไป และควรตรวจสอบข้อบกพร่อง ซึ่งหากพบ ปัญหาต้องทบทวนเพื่อหาวิธีการปรับปรุงการจัดทำบัญชีของวัดให้มีประสิทธิภาพ โดยพิจารณา ไตร่ตรอง แก้ไขปัญหาโดยการนำเทคโนโลยี หรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาใช้ เพื่อความสะดวก รวดเร็ว ถูกต้องแม่นยำ และสามารถจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของนฤพนธ์

เมืองจันทร์ และ ศิวชัย ศรีโกคางกุล (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการเงินสนับสนุนจากภาครัฐ เงินบริจาค และทรัพย์สินของวัด” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารจัดการของวัดที่จะสามารถสร้างศรัทธา และความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา ดังนี้ 2) วัดควรมีระบบติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน มีการพัฒนาปรับปรุงอยู่เสมอ และนำผลการดำเนินงานมาพัฒนาปรับปรุง เพื่อให้งานนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการดำเนินการ และ 6) วัดควรมีการตรวจสอบควบคุมการดำเนินงาน มีระบบตรวจสอบควบคุมการปฏิบัติที่น่าเชื่อถือ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พูนสุข ภูสุข (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของข้าราชการฝ่ายอัยการสำนักงานอัยการคดีเยาวชนและครอบครัวจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ของข้าราชการฝ่ายอัยการสำนักงานอัยการคดีเยาวชนและครอบครัวจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สำคัญได้แก่ข้าราชการฝ่ายอัยการทุกคนจะต้องเป็นผู้รักงานในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบอยู่ และเอาใจใส่กระตือรือร้นในการเรียนรู้งาน และเพิ่มพูนวิชาความรู้ความสามารถในการทำกิจการงานและมุ่งมั่นที่จะทำงานในหน้าที่รับผิดชอบหรือกิจการงานอาชีพของตนให้สำเร็จเรียบร้อยอยู่เสมอ มีความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากในการประกอบกิจการงานในหน้าที่หรือในอาชีพของตนจึงจะถึงความสำเร็จ และความเจริญก้าวหน้า ใส่ใจในประสิทธิภาพ โดยเอาใจใส่ต่อกิจการงานที่ทำและมุ่งมั่นกระทำงาน รู้จักพิจารณาเหตุ สัมผัสผลในการปฏิบัติงานของตนเอง และของร่วมงานว่าดำเนินไปตามนโยบายและแผนงานที่วางไว้ได้ผลสำเร็จ เมื่อเกิดอุปสรรคหรือปัญหา หาวิธีการบริหารกิจการงานให้สำเร็จโดยติดตามประเมินผลงานและนำมาวิเคราะห์วิจัยให้ทราบเหตุผล พิจารณาแก้ไขปัญหานั้น และปรับปรุงพัฒนาวิธีการทำงานให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ตามหลักอิทธิบาทธรรม” มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนาการจัดการทำบุญของวัด

จากภาพ สามารถอธิบายเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยประกอบไปด้วย การพัฒนาการบริหารการจัดการทำบุญของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักอริยบทธรรม ดังนี้

วงกลมในสุด คือ สิ่งที่คุณวิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้เป็นข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย สรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

1) Plan (การวางแผน+จิตตะ+วิมังสา) คือ เจ้าอาวาส และไวยาวัจกรของวัด ควรวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ในการจัดทำบุญของวัด โดยกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน วิธีการจัดทำบุญให้มีความชัดเจน จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรในการจัดทำบุญให้มีความพร้อมอยู่เสมอ โดยนำหลักอริยบทธรรมด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่) และด้านวิมังสา (การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไข

ปัญหา) เพราะควรเริ่มจากการวางแผน กำหนดเป้าหมาย ในการบริหารจัดการในการจัดทำบัญชีของวัดให้มีความถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และพร้อมปรับปรุงแก้ไขวิธีการปฏิบัติงานให้ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ 2) DO (การปฏิบัติตามแผน+จิตตะ+วิมังสา) คือ การนำแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมไวยาวัจกรจัดทำบัญชีด้วยความมุ่งมั่น เอาใจใส่ มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามแผนงานที่กำหนด โดยยึดหลักความถูกต้อง ความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ โดยนำหลักอิทธิบาทธรรมด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่) และด้านวิมังสา (การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหา) เพราะการจัดทำบัญชีของวัดต้องมีความเอาใจใส่ มีความรอบคอบ เพื่อให้การลงบัญชีไม่เกิดความผิดพลาด 3) Check (การตรวจสอบ+ฉันทะ+วิมังสา) คือ เจ้าอาวาส และไวยาวัจกร ต้องตรวจสอบวิธีการ ขั้นตอน และผลการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข และสรุปผลการจัดทำบัญชีอย่างสม่ำเสมอ โดยนำหลักอิทธิบาทธรรมด้านฉันทะ (ความพอใจ) และด้านวิมังสา (การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหา) เนื่องจากผู้ทำบัญชีควรมีความพอใจและเต็มใจที่จะตรวจสอบความถูกต้อง หากพบข้อผิดพลาดก็เต็มใจที่จะแก้ไข เพื่อให้บัญชีมีความถูกต้อง 4) Action (ด้านการดำเนินงานหรือปรับปรุงให้เหมาะสม+จิตตะ+วิมังสา) คือ เจ้าอาวาส และไวยาวัจกร ร่วมกันปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดทำบัญชี ขั้นตอน วิธีการจัดทำบัญชีเอาใจใส่ในการจัดทำบัญชีในแต่ละขั้นตอน ตรวจสอบข้อบกพร่องของบัญชี โดยนำหลักอิทธิบาทธรรมด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่) และด้านวิมังสา (การใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไขปัญหา) ผู้ทำบัญชีควรมีความเอาใจใส่ในการตรวจสอบบัญชีให้มีความถูกต้อง ครบถ้วน และปรับปรุงวิธีการเพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการจัดทำบัญชี

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรปรับปรุงโดยเสนอให้มีกฎ ระเบียบ หรือมติมหาเถรสมาคม ในการกำหนดคุณสมบัติของไวยาวัจกรด้านการบัญชี เพื่อให้มีประสิทธิภาพ ในการพัฒนาการบริหารจัดการบัญชีของวัด

2. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ด้านการจัดทำบัญชี เพื่อแนะนำการจัดทำบัญชีให้แก่ไวยาวัจกรของวัดหรือบุคลากรของวัดที่รับผิดชอบการจัดทำบัญชี

3. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดอบรมไวยาวัจกร หรือบุคลากรของวัดที่รับผิดชอบการจัดทำบัญชีของวัด เพื่อเพิ่มทักษะความรู้ความสามารถด้านการจัดทำบัญชี

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครสวรรค์และคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปเป็นประโยชน์ในการบริหารการจัดทำบัญชีของวัดในจังหวัดนครสวรรค์ โดยประยุกต์หลักกัฏฐิบาทธรรม มาใช้ในการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

ธีรวัฒน์ เจริญผล และคณะ. (2561). การนำหลักกัฏฐิบาทธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงานของข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ที่ว่าการอำเภอลานสกา อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์*, 3(1), 65-80.

นฤพนธ์ เมืองจันทร์ และศิวัช ศรีโกคางกุล. (2562). การบริหารจัดการเงินสนับสนุนจากภาครัฐ เงินบริจาค และทรัพย์สินของวัด. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ เวริเดียน มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 12(5), 175.

พระครูปฐมสดาการ. (2565). รูปแบบการจัดทำบัญชีของวัดพระอารามหลวงในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 7(4), 210-222.

พระบุญเพ็ง สิทธิวงษา. (2562). การใช้หลักกัฏฐิบาท 4 ในการบริหารจัดการท้องถิ่นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสี้อ อำเภอกุมวาปี จังหวัดอุดรธานี. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 6(5), 2460-2477.

- พระมหาขวัญชัย อดิชาโต (หนูจันทร์). (2566). พุทธบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอาณัฐ กตปุญโญ (เทียนนาวา). (2563). การพัฒนาการบริหารงานตามหลักอิทธิบาทธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลสะเตียง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. (สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พูนสุข ภูสุข. (2559). ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของข้าราชการฝ่ายอัยการสำนักงานอัยการคดีเยาวชนและครอบครัวจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 3(2), 41-52.
- วสิษฐ์พล ภูลพรม. (2559). การประยุกต์ใช้อิทธิบาทธรรม เพื่อประสิทธิภาพการบริหารงานในองค์กร. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 5(2), 1-11.
- สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2536). กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 15 (พ.ศ. 2536) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกร. (อรรถาธิบาย).
- สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2560). มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 18/2558 สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม มติที่ 592/2560 เรื่อง การพัฒนาระบบบัญชีมาตรฐานสำหรับวัด. (อรรถาธิบาย).